

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Değerlendirme Notu

DN - Dış Politika/16-005

28 Haziran 2016

Hazırlayan: İskender ÖZTURANLI

BREXIT Esinlemeleri- I: Hakikatsiz Demokrasi

.... Murat Nişancıoğlu'na

Tarihte bazı anlar vardır, esasında an değildirler, önceden toplumsal dinamikler, sosyo-ekonomik salınımlarla toplumların derin davranış ihtimaline kazınırlar. Bir anda geliştiklerinde artık kontrolden çıkarlar ve tarihte onu yaşayan, icra eden toplumsal praksis'in üzerinden dalga dalga dünyaya yayılırlar.

İngiltere'nin Avrupa Birliğinden çıkma kararına neden olan referandum işte böyle bir "an." Bir devrim, ama yanlış bir devrim. Devrim'i yönetenler ile yönetilenler arasında yönetime aday diğer guruplarla merkezde olanlar arasındaki işleyiş ve akışın kesilmesi olarak tanımlarsak elbette bir devrimdir, ama içi boş ve sahte bir devrimdir.

Elbette, İngiltere'deki kampanyanın bayraktarları tarafından bütün gelişmiş kapitalist halkada olduğu gibi giderek yoksullaşan, giderek az kazanan işçi sınıfına ve giderek işgücünden tasfiye olan yerleşik orta sınıfın yoksullaşmasına en büyük neden olarak Avrupa Birliği'ni günah keçisi ilan ettiler. Ama bu çok tipik faşistik bir refleksin ötesinde içi pek de doldurulamayan bir tepki idi esasında. Avrupa Birliği, 2008 krizi sonrası kemer sıkma politikalarını üreten değil çözemediği için taktik varyantlarla, toplumlarını yoksulluğa, eşitsizliğe iten politikalarını bürokratik ve teknik bir soğukkanlılıkla uygulayandı, sadece.

Bugün AB için bir günah ve sorumluluk payı çıkarılacaksa, toplumların temsil ve dinamiğinden kaynaklanan sosyal tabanlarından kopan, teknik, neo-liberal, bürokratik aygıtın bütün bütüne Avrupa'nın çoğulcu ve eşitlikçi yapısının yerini almasıdır. Avrupa Birliği de kapitalizmin genel sistemik problemlerine boyun eğdi veya katkıda bulundu. Bu süreç, sosyal taleplerin yerine tekno-bürokrat küresel finans kapitale daha fazla yer sağlayan, küresel şirketlerin açılım alanlarına ayarlı bir sistemik eşitsizlikler çağıdır.

KURUCU HALK, PİYASA HALKI

Wolfgang Streeck'in şimdilerde yeniden öne çıkan kitabındaki "kurucu halk" ile "piyasa halkı" arasında olan sosyal adalet ile piyasa adaleti arasındaki, zaman zaman aynı yurttaşların içinde bile süren bu gerginlikte Avrupa Birliği seçmeninden, temsil ve talep ikileminden uzaklaştı. Brüksel bürokrasisi, hep genişlemeci, yayılmacı, küresel kapitalin topluma uyarlanması adına hummalı bir faaliyet yürüten bir kurallar ve değerler silsilesi yarattı. Üstelik bunu eski Avrupa demokrasilerindeki kurucu halk kavramına artık çok gevşek de olsa uyarlamaya çalışarak yaptı bunu. Gene Streeck'in isabetli tespitleri ile AB'nin

en ateşli savunucuları bile, zaten artık bir “piyasa devletinden” çıkıp bir “güç devleti”ne dönüşeceğine ABD ve Çin arasındaki küresel yarışa katılabilesine inanmaz olmuşlardı. Avrupa Birliği’nin sadece regülasyonlar topluluğu olmasına dönüşümün hikayesi budur.

Öte yandan neo-liberal ideologların söylediklerinin aksine; AB giderek erittiği sosyal devlet ve yardımların sonucunda kamu borcu ile karşılaşılıyor da değildi zaten. Neo-liberal çağın başlangıcına giden, on yıllara dayalı, bir borç devletinden, “düşen büyüme,” “yüksek borç” ve eşitsizliklere sürebilen bir konsolidasyon devletine dönüşmesi Birliğin neden olduğu değil olsa olsa hızlandırdığı bir sistemik krize tanıklık etmekteydi.

Bu durum tıpkı doksan yıl öncesinden büyük bir ekonomik kriz sonrasında sanayi ile tarım, sanayinin ülkeleri arasında, hatta kent ve kırsal gerilimi arasındaki eşitsizliklerden neşet eden o eski faşizm’in doğuşu gibi, ama bu kez, post-global bir faşizm doğurdu. Bu yeni kalkışma, AB’de, ABD’de hatta bizim gibi ülkelerde merkez iktidar aracılığı ile uygulanan totaliter farklarına rağmen temelde, içe korumacılığa, göçmen karşıtlığına, yabancı düşmanlığına dayanıyor.

Küreselleşmenin zamanında güya bir çare gibi sunulan sahte değerleri ile getirilen “herkesin zenginleşmesi” “dünyanın düz olması”, bir refah dünyasına yürüyor olmanın beklentilerinin boşa çıktığı hatta boşa çıkmak bir yana daha fazla eşitsizlik ve yoksulluk ürettiği artık IMF koridorlarında, finans dergilerinde, Dünya Ekonomik Forumu’nda bile şartsız kabulleniliyor.

Küresel finansal sistemin sürekli parasal genişleme ve kriz ile emme-basma tulumba gibi çalışan yapısı, devletlerin yurttaşını gözetken değil borç-konsolidasyon gelgitinde sürekli kemer sıkarak, sosyal haklarını mali disiplin adı altında boğan ama buna karşın, likidite’ye, sınır ötesi açılımlara ve küresel dev oyuncuların bu sarkaç içinde sınırsız kar biriktirmelerine, ülkeler arası geçişler ile vergisel esnemelerle bu karları katlamalarına neden olan sahte bir refah devletinin yaratılmış olması bugün gün gibi aşikar, artık.

THATCHER’DEN GELEN KAYIP KUŞAK

İngiltere’de sandık başına giden seçmenin göçmen ve yabancı düşmanlığı algısının yanı sıra aynı zamanda Cameron’un off-shore hesaplarını hiç de dikkate almadığını mı sanıyorsunuz. Böyle düşünen analizciler olduğunu biliyorum ama sorun sanıldandan da derin aslında. Her ne kadar şimdilik sadece işsiz kalmalarını, yoksul kalmalarını, varlık fiyatlarındaki artışa rağmen ücretlerdeki artışın hep geri geri gittiğine neden olarak ortada kültürel farkları, dinsel ve etnik farkları ile işin en popülist kolaycılığı ile göçmenlerden biliyor olsalar da.

Bu büyük aldatmacada kolay popülizmin ve faşizmin kitlelere her zaman rahat ve inandırıcı gelmesinin payının olduğunu da belirtmeliyim: Hakikateler anlaşılana dek. Bu rahatlık bahsinde Walter Benjamin’i bir kez daha analım.

Sistem doğal ve sürdürülebilir değil. Sürdürülebilirliğin yegane koşulu ise; küresel işgücü arzı ile ücretleri baskı altında tutarak, ama aynı zamanda da bir yatırım hareketi imkanına oynanan, hep tek taraflı çalışan sonsuz sayıda bir bahisler oyununa çevirmiş durumda. Bu bahsin işgücünü kendi imkanlarından feragat edebilmek adına neredeyse yarışa

sokmuş bir tuhaf rekabet anlayışı ile içini boşalttığından beri çok zaman geçti bugün. Üstelik bu durumdan oluşan finansal fazlanın da küresel geçişler ile devletlerin, bölgesel sitemlerin baskısından kurtulmuş bir şekilde neredeyse küresel düzenin yegane kurtarıcı olarak addedilmesi de işin çabası. Refaha ve kalkınmaya katkısı olmayan bu uluslararası geçişlerin ürettiği ideolojik payanda artık kimseyi taşıyor.

Sadece QE'nin yani kolay, enjekte edilen üretilmiş paranın geri çekilmesine dayanan bir piyasa bahsinin dışında kapitalizmin anlatacak başka bir hikayesi yok aslında, diğer hikayeler çoktan denendi, tükendi. Burada da son noktalar doğru gidiliyor ve Negatif faizlerin belirlediği bir piyasa kaldı elde. Piyasa kelimesinin ışıltı saçtığı günleri özleyenler kalmış olabilir belki ama inandırıcılıklarının kalmadığı kesin.

Bugün İngiltere'de özellikle genç, şehirli ve eğitilmiş kitlenin, AB'de kalma yönünde orta yaşlı ve yaşlı kesimin ise ayrılma yönünde oy kullanmasının görünen sebeplerinden daha derin sebepleri olduğu muhakkak. Ancak burada gençlerin entegre olması, kültürel çoğulculukları, iyi eğitim almaları, metropolitan ve esnek işgücüne katılım imkanlarından ötede sorunlar var. Daha doğrusu kalmak isteyen neden kalmak istediğini az çok biliyoruz ama gitmek isteyen neden gitmek istediği konusunda entelektüel cesaretimizi toplamamız gerekiyor.

Brexit yönünde oy kullanan kitleye baktığımızda, bu kitlenin refah devletinin eski orta sınıfı olduğu, eski tarım toplumunda çözülen kitle ve devamı olduğu, eski sanayilerde nispeten dengeli, kalkınmacı, refah devletinin işçi sınıfı olduğunu anlamak için uzaklara gitmeye gerek yok.

Yüzyıllık sürelerle baktığımızda, Kropotkin ve Ebenezer Howard'ın ünlü analizlerinde, saha çalışmalarında açıkça gösterilen durum, büyük bir tarım toplumunun çözülüşünden büyük sanayiye geçişin yarattığı döneme bakmak gerekiyor. Devlet olarak ısrarla büyük sanayi yapılarına atılan bu zar eğitimden rekabete, yetmişli yılların sonunda sıkıntıya girer. Colin Ward'un düştüğü dipnotlar bu sancılı gerçeği ortaya koyar, tarım toplumunu ve tarımsal emeği tasfiye eden İngiltere, eğitimde, rekabette geride kalmış, özellikle otomotiv gibi sektörlerde Japonya ile Almanya ile rekabet edememiş, seksenlere doğru gelirken ciddi bir krizle karşı karşıya kalmıştır.

İlginçtir bu kriz ise Thatcher dönemi özelleştirmeleri, kamu harcamalarının kısıt altına alınması, refah devletinin budanması ile yeniden ertelenmiştir. Bu dönemin neo-liberal dönemin başlangıcı olması, coşku ile herşeyin özelleştirilmesi, sanayinin tasfiyesine finansal liberalizasyonun ikame edilmesi, ülkenin bir hizmet sektörü ülkesine dönüşmesi, Londra'nın finans kapitalin merkezi olarak değerlendirilmeye yeniden başlaması aynı tarihlere dir. Nitekim bugün bile dev Birleşik Krallık Ekonomisinin neredeyse %20'si hizmet sektörü ağırlıklı ve dokusu da transatlantik geçişler üzerinde odaklanmıştır.

Öte yandan Londra finans merkezindeki işlemler aynı paralelde, özellikle Avrupa ve Asya piyasaları ile bunların arasındaki aracılı işlemler olarak göze çarpmaktadır. Zamanında Livingstone'un FT'ye yazdığı makalede zikrettiği gibi Londra borsasında uluslararası işlem oranı New York borsasının uluslararası işlemlerinden bile büyüktür, ulusal düzeyde tam tersi olsa da.

En nihayet, NHS denilen, genel bütçeden karşılanan ulusal sağlık hizmetleri örgütün bütçesinin budanmaya başladığı dönem, aynı zamanda İngiltere'nin inişli çıkışlı AB macerasının da başladığı yıllardır. Gene Howard gibi ekonomik coğrafyacı düşünürlerden David Harvey'in netlikle, incelikle anlattığı dönemlerdir bunlar.

Yaklaşık olarak eski "müreffeh İngiltere"nin önündeki engelin hem AB entegrasyonu hem küreselleşme ve sosyal devletin sanki sadece bu gerekçelerle çekilmiş olmasını hissedecek derecede acı çekmiş bir kuşaktan bahsediyoruz.